

СТРАЖИЛОВО

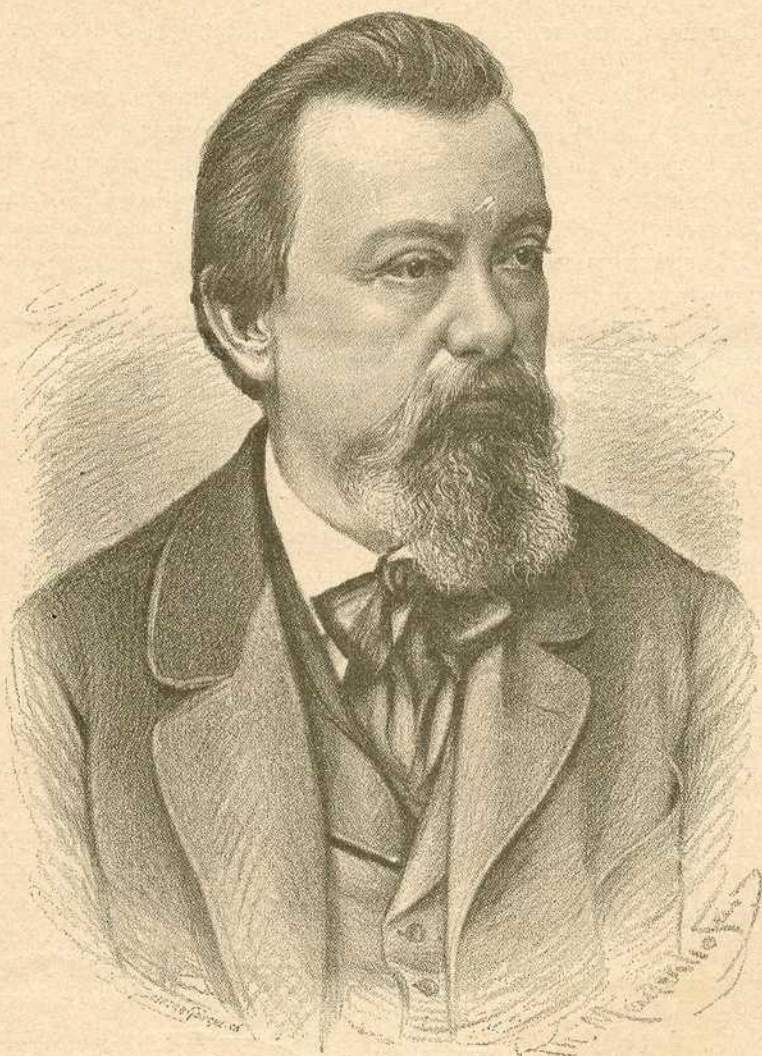
ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 11.

У НОВОМ САДУ 12. МАРТА 1887.

ГОД. III.

ЈОВАН БОШКОВИЋ,

СРПСКИ КЊИЖЕВНИК.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

П И Т И Ј А.

ЛИЦА :

Питија, син Јупитера и Еларе. — Фаун, пастир. — Лита, пастирка. — Свештеник. — Хор пастира и пастирџи. — Јупитер. — Меркур. — Плутон.

ПОСВЕТА.

Златокоса кћери неба,
Узвишена и невина,
О љубави племенита!
Тебе слави душа моја,
Тебе љуби срце моје,
И божанска чуда твоја,
И небеско царство твоје,
И ако сам често глед'о
Да те гоне, дивно чедо!

Развратници! који љубав
Прогоните топећи се
У млакоме сладострашћу,
Моја светла муза зове,
Да кажете своје име:
Ил од страшне приче ове,
Нек вам образ поцрвени —
Мудрост ваша ту се крије,
О Питије! О Питије!

I.

На Олимпу. У средини на престолу седи **Јупитер**. Око њега остали богови. **Ганимед** точи нектар и додаје им. Напред је **Орфеј** са лиром.

Јупитер.

Свршен је бурни дан. У свере звезданог неба
Једва допире шумор уморног, земаљског света...
Над земљом спокојно светли бугтиња бледога Феба;
Међ светилама ноћи нечујно Дијана шета,

Ваздух је свеж и чист.

Никакав шум ни гласак да струју тишине смета,
Не трепти зелен лист:

Светови спавају мирно у мраку дубоке ноћи;
Све, што год духом дише, очи је склопило своје;
Весели будите, бози! Фајетон скоро ће доћи,
Јер зрачна његова кола вечито приправна стоје.

Орфеј удара у лиру и пева.

Где весело поток шуми,
Где мирисна ружа цвета,
У пределу дољњег света
Заспао је Амор мали —
Око њега смеј и свирке,
И пастири и пастирке.
Спазиле га несташнице,
Па чиниле што су хтеле:
Покрале му прво стреле
Па му онда оковале
Мале руке и ножице
Оковима од ружице.

Громовит смеј међу боговима. Куцају се. Меркур прилази Орфеју посрћући, у руци носи златан пехар.

Меркур.

Тако ми огњеног Стига, — а вероваће ми свако —
Свој бих кадуцеј дао, да будем заробљен тако...
Хајд, испи пехар мој!

После нам испевај песму: Због Европиног лика
Како се громовник силни у глуног створио бива,
И примако' се њој.

Понова смеј. У тај мах нагло улази Плутон, водећи за собом
ланцима оковане фурије. Настаје тишина.

II.

Плутон. Пређашњи.*Плутон.*

Из царства суморне ноћи, из густих слојева таме
Данас је нестало роба, он више није мој:
Страшан по духу своме и за вас к'о и за ме,
О Јупитеру силни, Еларин син и твој.
Двадесет пута је равно Аполон обиш'о зрачни
На светлим колима својим небески плави свод,
Од како оковах њега и баџих у Аид мрачни,
Да не би дознала Ира за царски његов род.
У пределима мрака за мене већ нема мира,
Ал за те, Јупитеру, највећи то је стра:
Јер тешко теби ће бити, кад дозна за њега Ира,
Како је љубоморна и колико је зла!
Бунтовник противу неба, к'о Атлант некада што је,
Он вољу презире нашу, исмева нашу моћ...
Ах, ја га дубоко мрзим и страшне фурије своје
Пустићу, да га муче по цели дан и ноћ!
Ено, гледајте доле... У суерет пролетњег дана
Гомила пастира хита у свети Церерин храм;
Храм је окићен красно венцима мртвових грана,
На жртвенику тихо мирисни гори плам.
Побожно певају они, и дим се делуја плави
Са млогих мангала к небу... Али ће доћи он,
Не да хвалебним гласом божанску промис'о слави,
Него да гордо пљуне на освећени трон.
Он ће, очајник грозни, да силне откује страсти,
Син неће познати мајку, ни отац своју кћер:

Јер он је украо пламен, што беше у мојој власти,
 Са којим постићи може, да човек буде звер!
 Богови! ја вас зовем, и тражим помоћи ваше,
 Опљачкан, понижен страшно, без царског венца
 свог...

Не дајте, да смртник један отима оружје наше,
 Јер без мог огњеног бича ја нисам више бог!

Богови упрепашћено гледају на Јупитера. Фурије са странном
 вриском гризу под и звоне ланцима.

Јупитер.

Стрепи, безумни створе,
 Породе божанског блуда!
 Ни земља ни бурно море
 Неће те сакрити моћи:
 На дану и у ноћи
 Ја ћу те сустићи свуда!
 Ти, који с пламеном страсти
 Дреско под небо лећеш
 Сањаћеш до века небо,
 Са земље дићи се нећеш:
 Ја ћу те приковати
 За њене ледене груди —
 Да судбу проклињеш своју.
 И роб ће да те пљује,
 А гавран нека кљује
 Грешну утробу твоју!

Поглед му криво сева. Меркур у страху испусти пехар, који
 са грмљавом пада на под. Свиће зора.

III.

Обала јегејског мора, сва обрасла цвећем. Лево је висока ли-
 тица, која дубоко у море засеца. На средини је подигнут
 олтар Церери. **Фаун** и **Лита**, окићени венцима, стоје поред
 олтара. У рукама држе котарице са различним воћем и цве-
 ћем. Ниже олтара убијена дивљач. **Свештеник. Хор**
 пастира и пастирски.

Свештеник.

Венцима пролетњег цвећа земља је покрила недра;
 С огњеним шаром ступа на зреник светли бог...
 За њиме на земљу слази Цецера, богиња штедра,
 Носећи љупка и ведро
 Свој изобиља рог.

По травним пољима нашим весело јагањци блеје,
 Млађани живот се буди, гонећи тешки сан;
 И с мора пријатан лахор спокојно и благо веје —
 Пролетњи то је дан.
 Подигнимо од радости,
 Удружени, скромни глас,
 Мајци здравља и младости,
 И пролећу око нас.

Хор.

О младости слатки санци!
 О милино туге њине!

Братке ноћи, бурни данци,
 Пуни дражи и милине!
 Ми волемо твоје ноћи,
 Твоје цвеће по долини —
 Твоје сузе у самоћи,
 И радости у тишини.

Весело поскакују око олтара са свиралама и бубњевима. Де-
 војке бацају цвеће на олтар.

Свештеник.

Фауне, пастиру млади, ходи с невестом твојом,
 Са твојом љубазном Литом, где пламен богињин сја;
 Ја ћу се молити с вама очинском молитвом својом,
 Благослов да вам да.
 Богатство, здравље и срећа до века нека вас прате,
 У срећи да цветају и поља ваша и дом;
 Свилена стада ваша чопором нека се пате,
 И срећу да познате у младом породу свом.

Хор.

По шареном, росном цвећу
 Спореднице Лите младе,
 Младе нимфе и дријаде
 С веселом се песмом крећу —
 Оне с цвећем вама хите,
 Да постељу вашу ките.
 Што ти пламом гори лице,
 Као зора када гране?
 Не стиди се, плахо лане,
 Пастирева невестике:
 Наш љиљане у долини!
 Под копреном тавне ноћи,
 С буктињом ће Химен доћи,
 Да вам светли у тишини.

Фаун и Лита прилазе олтару. Свештеник им саставља руке,
 а пастирке, са гласним смехом и песмама, везују их гирлан-
 дама од ружица и другог цвећа. У дну пољане појављује се
 Питија. Блед је са дивљим погледом и помршеном косом. У
 руци држи огњени бич Паутонов.

IV.

Питија. Пређашњи.

Питија.

Младошћу, здрављем и срећом све живо на земљи
 дише,
 Зимски су протекли дани, мирише миртов луг...
 И ваздух, прозрачно-сјајан, трепери и мирише,
 Са песмом одморни ратар припрема оштри плуг.
 Тамо јагањци блеје, хори се мацуела;
 И шарно, мирисно цвеће покрило травни под.
 Свечану одећу своју навукла природа цела
 И штедро дарује плодом самртни, људски род.
 И ја отварам жељно, за радост, уморне груди,
 Ја жедно пијем ваздух, и ловим сваки глас;
 У моме смртноме телу струја се радости буди,
 И моје мутно око ужива земски крас.

Ал светли кад клоне данак и Феб се на небу јави,

У царству дубоке ноћи обара мене јад:
Душа ми испуни вечност а црна сумња ме дави,

И ја божанску вољу презирем силно тад —
Ал бич подземног бога сад је у мојој власти;

С мудрошћу кад нисам сретан, ја волем бити луд...
О покидајте ланце, ви дивље, безмерне страсти,
Нека ми прокључа мозак и нек ми пуца груд!
Моја космата браћо, хијене и шакали!

Ви сте љубимци среће, и ја сам пост'о њен;
Вама су бесмртни бози дубоко спокојство дали,
Кад ваша крвава чељуст раздире слаби плен.
Где, ја осећам огањ у мојој руменој крви,
Осећам, како кипи бескрајна, дивља страст...

Душа се моја буни, да хладне окове смрви,
Признавајући себи себе за циглу власт.

Еларо, мајко моја, ти жртво пламене ђуди!
Син те не кори више за свога рођења час:
Кад нешто богови желе, зар да се опиру људи?

О богови су добри... за себе, не за нас.
Блудниче Јупитеру, и ти, лукави боже,
Што стоку рогату крадеш, зар нисам бож'и створ?
Или потомство ваше друкчије мислити може,
Кад тако исто мисли богова цели збор?
Устани, душо моја, прени се из санка свога!

Дивља, разблудна воља и очајничка страст
Нек буду господари слободног живота твога,
Да роцка упозна мудрост над собом твоју власт!
Шта! Зар лепота ова, с животом која се дружи,

Да вечни оков буде крилима духа мог?
Боље је, да она теби к'о наложница служи,
И људе бар да позна, кад зна већ, шта је бог.

Пуцајући пламеним бичем гледа на пастире и пастирке, који
играју и беру цвеће по пољани.

Хор.

Уживајмо радост чисту,
Што нам бујна младост носи,
Јер је радост равна роси,
На ружином белом листу;
Она здрављем душу љуби,
Затрепери па се губи...
Плавоока, вечно-млада,
Ти царице росног цвећа
И младости и пролећа —
О Цереро, штедра мати,
Нек нас вечна радост прати,
И небеска, светла нада!

Пигија.

То је пролећа празник... Ја чујем похвалне гласе,
Сад се пастирке младе свадбеним венцима красе.
О женске, како вас волем, но ланци нису ми мили,
Јер ланци остају ланци па макар од рузка били.
Слободна моја душа за вечном променом жуди,

Страстима моје душе предмет су самртни људи.
Ја хоћу све што желим, па, најзад, зашто и не бих?
Од свију господара најслађе служимо — себи.

Гледа искоса на Литу.

Женска је зацело лепа. Тек јој се развиле груди.
У мени похота моја осећам како се буди.
И то је наследство једно од мога божанског бабе...
И борићу се с њима, ако не могнем дабе.

Упути се лагано к олтару. Изненада прелети по земљи тавна
сен, а у даљини затутњи лака грмљавина. Крушна, ретка
киша пада. Људи беже у навигнаке.

Хор.

Од палата својих зрачних
Из предела заоблачних
Са осмејком на уснама,
То Церера иде к нама
Поветарци тихо струје,
Са божанске њене ризе...
И шуштање одјекује
Кроз планине и кроз низе.
И на поља наша равна,
Где свилена блеје стада,
На планишта наша травна
Благодатна киша пада.

Свештеник.

Дан је протек'о красни у песми и у шали —
Хладан, вечерњи ветар ђарлија са тавних гора;
Чајка узлеће тромо над плавом пучином мора,
И Феб буктићу пали.

Скупљајте уморна стада, пастири и деве младе,
Јер се царица ноћи с одећом звезданом краде,
И свија на свет цео
Ваздушни, тавни вео.

И све ће уморно пасти под велом спокојне ноћи,
И рој веселих снова с Морфејом к нама ће доћи —
Ал пре нег оде дан,
Помолимо се смерно у миру и самоћи,
За чист и ведар сан.

Хор.

О богови бесмртници!
Осен'те нас својим крилом,
Запојте нас младом силом,
Као вечни заштитници
Људи, биља и зверова.
И док наша душа тоне,
У пучини светлих снова,
Чувајте нам добри бози,
Наша села и равнине,
И амбаре и торине!

Скупљају стада и одлазе. Питија зауставља Литу. Пада сутон.

Пигија.

Остани, пастирко лепа, у цветном овоме лугу,
Пастири нека журе мирноме дому свом;

Твоје невине дражи поклони верноме другу
 И штаљ, што жарко пламти у бајном оку твој.
 Младост је чаробна зато, што љубав слатка је краси,
 Па зато и ти љуби —
 Пламен љубави наше нагло се у нама гаси,
 Светла се младост губи.

Хвата је за руку. Небо се силно наоблачи, и море почиње да се колеба. Над главом Пителији величанствено кружи са широко опруженим крилима и грактањем огроман гавран.

Питија.

Грми, небо, гракћи, вране!
 Не плашим се ваше силе;
 Крај ропкиње моје миле
 Проводићу бурне дане —
 Презирем те на сву меру,
 Громовниче Јупитеру!
 Кроз пучину дивље страсти
 Очајно ћу да полетим,

Па или ћу славно пасти,
 Или славно да се светим.
 Са пламеним овим бичем,
 На борбу те храбро кличем!
 Гледа претећи на небо и пуца бичем.

Лига.

Твој поглед кркаво сева... Ах, ја се од тебе плашим,
 Пусти ме да идем мајци са белим стадима нашим,
 И киша, ето, пада.

Питија.

Ти нећеш одавде ићи, тако ми страшнога бога,
 Мрскога оца мога,
 Што грми у гњеву своме и људским животом влада
 Хоће да је притисне на груди, али га у тај мах подхвати елан вијар, који га завитла и баца на литицу. Гром. Лита са вриском пада у несвест. На пољани завлада дубок и непровидан мрак. Само се чује звиждање ветра и грактање гавранова.
 Горњи Милановац 31. Децембра 1886.

Војислав.

ПОД СТАРОСТ БЕРДО.

ПРИ ПОВЕТКА ИЗ ВАРОШКОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО МИЛАН САВИЋ.

(Свршетак.)

Идућим је Сима једнако премишљао, како да угоди удовици Иди. Да иде нојзи, ноћу? То не иде; али — аха! та он јој може дати серенаду! И то је нека посета! И Сима је врло задовољно тръо своје шаке. Био је у тај мах — чисто би се могло рећи — заљубљен у госпођу Иду. Та њему је пала на памет така красна галантерија! — Сима је скоро еластично корачао по дућану и тек по мало гладно бркове: да не скине црну боју с њих.

И учинио је, што је наумио. За време свирања уживао је а и стрепио је у исти мах; бојао се, да не наиђе когод, а овамо је опет све једнако жмиркао у прозоре Идине, е да л' би се појавила и — њега спасила.

Два дана доцније добије од Иде писмо. Рука му је мало дрхтала, кад га је отварао, а кад га је прочитао — можда у свом веку није изгледао глупавији.

Ида се до душе лено захвалила на ноћној музици — баш се видало, да јој ласка, не само свирка, него управо почетак успеха њеног дотеривања. Но Освалд је под прозором Јелене (шта сад има опет та посла?) певао, па како би било, кад би и он то учинио, и можда још чак и своју песму отпевао! И Освалд је био песник. Ако и то уради, онда, е, онда може и лично доћи; али песма мора свакако бити крилати гласоноша.

И не изгледао глупав! Сима и — стихови! Та

он у свом веку није песму ни прочитао а камо ли... Но Сима је већ био у вртлогу а натраг није хтео никако. Нека потајна мисао увлачила се у њега: да је послао Стеву! Хм! Бар до тога не би дошло, да прави стихове. Био би у једну руку на чисто. Али драж, да себи самом захвали успех, — опет му је ласкало.

Сима је неколико дана био без икаквих мисли, премда је на свом столу имао свакојакних песама, и српских и немачких. Да га је ко гледао, жалио би га за цело; можда би му се и смејао.

Неколико пута му је дошло, да баца све песме до сто ђавола и напусти целу ствар. Но помисао, да је Ида једина, која се с њиме и упустила у неке преговоре, и да се онда неће никад ни оженити, одржа у њему сталност. Не, он неће напустити све, али стихове мора — та не пада му ама ништа баш на памет, што би и налик било на песму!

Иде он управо нојзи. Казаће јој, да је готов да учини све, али стихове не може створити. Он није Освалд, он је Сима Влашић — за то нек и не тражи од њега, што није у стању. Док је тако говорио, гледао се по мало и у огледало — та справа му је била у комтоару, од кад је почео да се бојадеше, и није први пут што је гледао у њу — почео је намештати бркове и косу, пошље по нов, црн капут и крене се на улицу.

Госпођи Иди није било са свим право, што је

дошао. Та није по служавци ни послао своју визиткар-

www.unilib.rs Ипак га је учтиво примила и понудила да седне.

— Не захтевајте од мене стихове, милостива, рече Сима доброћудно, ја то не умам.

— То ми је жао; а тако сам тежила за тим, да ме ко год свева, да у песми излије своју љубав, своју страст... уздане Ида.

Сима је гледао мало сумњиво. Није управо ни чудо: он, кроз трезвена и сувопарна нарав, а она, занесена и пуна фантазије. Но Ида га је на брзо довела к себи.

— Али да, рече чисто жалостиво, ви се нисте никад бавили са песништвом...

— Никад, одговори Сима искрено.

— Није ни ваш позив то. Па опет сте ми пре неколико дана серенаду спремиле, настави Ида и попрети му ђаволасто претом.

— Хе, хе, смешкао се Сима, и ми нешто знамо.

— То је онда знак, да љубите.

— Да, хм, да, рече Сима неизвесно.

— И ја могу себи ласкати...

— Милостива, поче Сима и навије главу на десно раме, ја бих се женио, па сам дошао да вас питам, шта морам чинити, да пођете за мене. Разуме се осим стихова.

Ида га погледа мало изненађено и махне главом, да настави.

— Ја сам у добром стању, рече Сима смелије, управо, богат сам човек, и осим своје старије сестре немам никог на свету.

Ту стане и погледи Иду, чекајући од ње одговора.

— Зар баш тако прозајично, стаде Ида једва успијати, зар немате нимало полета? Мој покојни је клечао преда мном, и заклињао се свачим на свету, да ме бескрајно љуби. А ви! Ви говорите о вашем богатству.

— Па о чему да говорим, кад мислим да се женим, бубне Сима изненађен.

— А зар немате искре љубави?

— Та оно — хм! Ја не кажем, да вас не волим...

— Волим! Зар је то права реч? Ви треба да ме љубите, да преда ме паднете на колена, и онда — онда можемо наставити.

На Симином челу се показивале прве капи зноја. Већ закопчан капут му је сметао; па још то захтевање! Та он није никад клечао, осим можда кад је био у малој школи; али онда су клечали сви, час један, час други. Но како ће наопако сад?! У неприлици извади мараму — још јучерашњу — и поче брисати чело, на ком се капи од зноја све то већма множиле.

— Ви ме дакле не љубите, уздане Ида чисто снужено и погледи га својим сањалачким очима.

И Сима, тај затупани филистар, који до скора није имао ни појма о том, како се љубав изражава, тај Сима — клече за иста. Али он је сам знао, како му је било том приликом. У левој руци држао је мараму, десном руком ухватио се за трбух; патос је пуцао под њим, али и сви његови зглавци пуцали су с патосом заједно. Тако је ту клечао — слика очајања, најсмешнијег очајања.

Преко Идиног лица прелети осмеј, али осмеј блаженства.

У тај мах закуца неко на врата и таки их и отвори. У собу ступи Поповићка и њена кћи Катица.

Ида је до душе одмах скочила; али ко ће Симу покренути! Био је у највећој неприлици а уједно се и страшно љутио, што га је видила таквог баш Катица, од које је добио кошар.

Мати и кћи се значајно погледаше а Ида, у неприлици, понуди их да седну. Сиромасима Сима се пак на патосу једнако закуцавао, како би дошао на табане... Једва, кад је и миндерлук, за који се ухватио био, покренуо с места свог, успео је да устане.

Сав запурен, које од напора, које од јада, стајао је у први мах не знајући, ни шта ће, ни куд ће, док га Поповићкин глас не доведе к себи.

— Овде се канда може честитати, рече најумилније. Та да, кад се не може доћи до младе девојке, може се до — удовице.

Иду прелије румен. Она заборави на романтику и сентименталност, те рече оштро:

— Ја своје доба и свој положај не тајим; али да је господар Влашић бацрио око баш на младе девојке, то сумњам. У осталом, он је случајно склизнуо, и пао; тако сте га само могли видети, да клечи.

Сима већ није чуо свршетак Идиних речи. Био је на улици и јурио је као бесомучан кући. Одмах се попео у свој стан, наручио вруће воде, и дотле је прао и трљо косу и бркове, док је год видно и трага црне боје на себи. За тим је бацрио огледало у магазин и спалио сва Идина писма. Још тог вечера је отпутовао у Пешту.

Ужасно се једио и стидио. Он, иначе трезвен рачунџија, да се да тако вући за нос. „Склизнуо!“ Ха, ха, ха! Па онда онај бескрајно смешан положај! Ако му још ко год само и спомене да се жени, разбиће му нос.

Кад је дошао у Пешту, био је колико толико умирен. Али шта ће у Пешти? Еснапа има, до забаве му није — други дан већ је био код куће.

*

Седи Сима с господом Рахилом за столом. Пред њим је пуна боца вина, из које ревносно сипа себи у чашу. Госпа Рахила мирно гледа преда се.

— Са женидбом је једаред за свагда крај, рече Сима одсудно. Продуцирао сам се само као пајак, те није онда ни чудо, што ми се наметни људи смеју. Нећу ништа да ти пребацам; рекла си из најбоље намере.

Госпа Рахила маше главом, у знак, да је тако.

— Не веле људи бадава, настави Сима, кад се

стари пањ упали, да не можеш шале угасити ватру. Био сам неко време луд; хајде де, само што ми се то десило под старост. — Живићемо од сад као и до сад. Је л' ти право? Хм! Јесте? Добро, сад смо опет стари.

Госпа Рахила донесе нову боцу, коју Сима савесно испразни, и то тако слатко, као давно што није.

РАЗВАЉЕНА ЧАРДА.

(ПЕТЕФИ.)

Т и алфелдска дивна равницо без краја,
 Ти си мени драга, ти ми слика раја!...
 Јер планине тамо с брдима до неба
 Јесу књига, коју превртати треба,
 А ти, мој Алфелде, немаш брда 'наки,
 Већ, к'о књига, коју мож' читати сваки,
 Отворено лежиш, није пресмотано —
 А да дивних мисли, што ј' ту исписано!...
 О да може бити, за чим човек жуди!
 Ја бих сав век пров'о на пустари туди,
 Да се наживам слободе, милине,
 Као у Арапској црни Арапине.
 Та поље је слика слободе милене,
 А слобода — то је богиња за мене...
 Слободо! мој боже, та за то и живим,
 Да тебе један пут мом роду доживим,
 Ил доживим или мушки умрем за те...
 Ропски живот не бих, три да ми га дате.
 Но куд зађох? Шта ћу с умирањем својим?
 Ал да!... ја пред неком развалином стојим.
 Није град то срушен, него чарда стара,
 Срушило је време, што свашта обара!
 Јер време не пита, јел град ил што друго,
 Град ил чарду руши не питајућ дуго, —
 Пред временом пада све: кам, гвожђе, дрво,
 Само једно после, а друго испрво.
 Откуд ова чарда беше од камења,
 Кад около овуд нигде нема стења?
 Ту је негда село ил варош стајала,
 Док није наишла она турска ала;
 (О Мађарска моја, домовино мила,
 Чијих ли окова ниси подносила!)
 Ту негдању варош Турци разорише,
 Да не оста камен на камену више
 Осим божјег храма, цркве, и то с тога,
 Да плаче, нариче... да има бар кога.
 И туговао је храм више stoleћа;
 Најпосле се сруши, јад му сломи плећа,
 Но камење за то још не беја лоше
 И — људи од њега чарду подигоше.
 Од божјег храма чарда!... Но па шта је?

Црква души, чарда телу спаса даје;
 А тело зар није наше к'о и душа?
 Та и жеља тела треба да се слуша.
 Од божјег храма чарда!... Но па шта је?
 И у чарди с' богу угађати даје,
 А ја знам у чарди душу чисту многу,
 Чистију од неких, који — служе богу.
 Сада разваљена лежи чарда мила,
 А како је некад путнике гостила!
 Чисто је замишљам, како и сад стоји
 А у њојзи гости седе како који:
 Овде неки путник, баш натеже боцу,
 Онде нека момчад у масном дороцу,
 На крај клупе седи брадат перјар Чива,
 А на земљи дротар шерпењу зашива,
 Мало даље опет чардашица бела
 Грли се с писарем из оближњег села.
 Писара је смело оно рујно вино
 А још већма лепо лице бирташкино.
 Бирташ није овде, па је срећа права,
 Јер он у авлији под камаром спава.
 Под камаром онда... сад га нема туне,
 Заједно с бирташком већ под земљом труне;
 Па тамо ј' и писар, тамо и сви гости,
 Ваљда су већ свима иструле и кости.
 И чарде већ ево пусте, остављене,
 Ветар је одув'о шешир с главе њене
 Кров... те стоји гола, к'о да разговара
 С господаром својим, који све обара:
 С временом, те моли, да је већ не дира,
 Но узалуд молба, време не да мира,
 Но је руши руши... да би једва знао,
 Где су била врата, где ј' прозор стајао?
 Само оцак стоји, гледа к небу више,
 К'о последња нада оног, што издише.
 И подрум се сјурв'о, па и бунар скоро,
 А с ћерма је шибу ко однети мор'о
 Само соја стоји и у соји гема
 А на врху ове један ор'о дрема;
 Врх је тај највиши у свој околини
 За то се и орлу најзгоднији чини.

Седи ор'о горе, у мисли се зан'о,
Мисли: како ништа није постојало...
Над њим чедо неба, сунце се осмева,

Осмева се, јер га љуби дивна дева.
Ко је дивна драга, што је сунце тражи?
Алфедска равница, бескрајне јој дражи. —
Благоје Вранчић.

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И. РУВАРАЦ.

(Наставак.)

А шта има у дубровачкој архиви о кнезу Лазару? Шта све има записано у записницима и другим списима архиве те, ја богме не знам: ја до данас не бежах у Дубровнику, но све да сам и био у „латинском“ том граду и да сам у тамошњим архивама могао слободно превртати старе записнике и друге списе већа дубровачког, тешко да бих отуд могао изнети што, што би било вредно, да се изнесе на бели свет. Ја нисам био у Дубровнику, а г. Панта Срећковић сретан је био, те је био у њему, но и он тешко да се могао користити том приликом; мени бар није познато, да је исти господин до данас што приопштио, што је тамо нашао. Ја рекох „тешко да је“, а толико смедох рећи на основу чињенице, да се г. Панта и штампаним дубровачким анализима и другим италијанским историјским наметницима без Банове помоћи не може да користи. Г. Срећковић био је дакле у Дубровнику и може бити да је два пута био у њему, али на жалост вратио се отуд он завичају свом с празним портфељом, с празним рукама и с празни џепови; па јесам ли онда ја крив, што се у у расправи овој о кнезу Лазару морам да позовем на странца, на Чеха Константина Јиречека из Прага? Исти је господин млад човек и неће бити много старији од нашег „младог и нејаког“ цара Уроша, кад се г. 1371. преставио; али десет већ година има, откако је тај млади Чех изишао на глас и име му је чувено у ученом свету. Унук славног П. Ј. Шафарика по матери. а син и синовац чувених у словенском свету научника и књижевника, зарана и још од „младих noktiju“ почео се он озбиљски бавити с повести словенских јужних народа и он нас је својим књижевним радом већ дојако задужио а задужиће нас још више, ако Бог да, одјако. Само да није неколико година у Средњу међу Бугарима провео и да није неко време у том, по старом незастарелом праву, *сриском* граду бугарски министар просвете био: то му неки од наших великих родољуба не могу да опросте! Но политика се мене не тиче, и ја ћу још само да приметим, да је тај млади Чех био у Дубровнику и да је „*opima spolia*“ изнео из Дубровника. Но и он нам је из тога „богатог пљена“ до данас само један једини податак о кнезу Лазару у млађем његовом добу саопштио.

Податак тај из дубровачке архиве гласи: „*Cons. rog. 4. aug. 1362. de donando cuilibet istorum II. ambaxiatorum imperatoris ad ducatos C. pro quolibet, si tractabunt pacem inter nos et imperatorem et Voyslanum et complebunt ipsam, et de donando Lazaro I. peciam de mesolo et II. de stameto.*“ (Časopis musea království českého 1886. Ročník LX. str. 248. Nota 62.) Течајем г. 1362. вођени су преговори о миру између цара Уроша и кнеза Војислава с једне и дубровачке општине с друге стране и том је приликом једно веће дубровачко, тако звани *Consilium rogatorum* 4. Авг. 1362., закључило, да се царским поклисарима (Логотету Дејану и Гргуру Голубићу) да као дар сваком по 100 дуката, ако се посредовањем њиховим између Дубровника и цара и поменутог кнеза Војислава дође до мира, а уједно да се и *Лазар* с три комада свите обдари. Овај Лазар, као што г. Јиречек на поменутом месту примећује, није нико други по наш кнез Лазар, о ком су још после много година (1417.) посланици Дубровачки по упутству своје владе напомињали сину Лазаревом Деспоту Стефану, како је он од своје младости бивао хранитељем Дубровника при царевима српским (при Душану и Урошу) („*la bona memoria dello Illustro principe Vostro padre, che da sua roventude apresso li imperadori di Russia fù protectore della cita di Ragusa*“) пише у упутству посланицима к Стефану Лазаревићу од 9. нов. 1417. в. Часопис Чешкога Музеја, I. с.; *Die Beziehungen der Ragusaner zu Serbien unter Car Uroš u. König Vlkasín (1355—1371.)* von Dr. C. Jireček. Prag 1885. S. 18.

По томе је Лазар био г. 1362. дворанин цара Уроша, који је могао бити од помоћи граду Дубровнику, који је доиста и тада и прије тога још при цару Стефану и после г. 1362. пријао Дубровнику, и заступао интересе дубровачке општине при двору цареву. Не треба само изгубити из вида, да су царски поклисари, *Логотет Дејан*, који није са севастократором Дејаном од г. 1354. исто лице, као што су неки мислили — и *Гргур Голубић*, ког напа г. 1347. „*Caesar Regni Rasciae*“ назива, обдарени сваки са 100 дуката, а „Лазар“ с три комада свите; обдарен велим, јер је мир збиља царем Урошем утврђен у Оногшту, 22. августа 1362. г.

Питање је: да ли се што између г. 1357., које је године Лазар први пут у јавној листини споменут, и међу годином 1362., које смо га мало час пре у записнику Дубровачког већа „молбенога“ поменути нашли, збило; и да ли је у том збитију и наш кнез Лазар какву улогу играо? Г. Панта с г. Драгашевићем каже да јесте — по и већ прије и Панте и Драгашевића казали су то исто и Пејачевић и Енгел. И мени је јако жао, што се и опет не могу сложити с г. Пантом и с г. Драгашевићем, а до Пејачевића, бугарског порекла и члана реда, који се означаје са „S. J.“, и до Немца Енгела није ми баш много ни стало.

Г. Панта вели, — по прије него што кажем, шта то вели г. Панта, дужан сам му дати пошту и казати му: фала ти, брате и господине Панто Срећковићу, што си нам у 64-ој књизи Гласника, на-

равно уз припомоћ г. Матије Бана, приопштио у српском преводу из Виланијевој хроници, печатане у Мураторијевом зборнику: *Scriptores rerum italicarum* tom. XIV. оне две главе у целини и то а) гл. XXII. „О једној битци између два бана рашкога краља, и ону другу главу под б) гл. XXXII. књ. IX. стр. 562.; а даље ти морам пришапнути на уво: и те обе главе вредно је било у српском преводу приопштити у Гласнику, а све оно друго, што си у 64-тој књизи Гласника написао, то је, Панто брате, сама плева тене вреди баш ништа. Ништ не вреди а опет си примио унапред за ту пlevу 700 динара. Куд ће ти душа, Панто?! „Много ли је за 130 страна велике осмине?“ За 130 страна не би било много, да има више зрна, али сама плева — по мачимо се рачунања, већ пређимо на ствар.

(Наставиће се.)

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА.

ОД МИШЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

IV.

а Реци провео је Коста годину дана, за које је време свршио наутуку, којој течај иначе две године траје.

После тога крене се као свршен наутичар у Трст, да се ангажује на брод и да тако ступи једном у морнарску службу.

Први корак у овом новом животу морао је већ у нечем разагнати његове илузије. Предусретај и дочек од стране капетана био је такав, да младог морнара није могао баш јако привлачити новом позиву и новом животу.

„Чега ради сте ви дошли овамо? Хоћете ли да будете господин на броду или прави морнар?“ То је било прво питање, што је капетан брода на Косту управио.

„Не ћу да будем господин, хоћу да будем прави морнар“, био је Костин одговор на ово питање.

„Е кад то хоћете, а ви се онда морате привикнути свима тешкоћама и неугодностима морнарскег живота. — Тако ћете имати данас да оперете моју собу, иштите, нек вам даду четку и све друго, што је потребно“ — гласио је крути одговор капетанов.

Тако је Коста са обичном радничком службом отпочео онај најлепши, најугоднији и најслободнији живот, који му је његова младићка машта негда у најкраснијим бојама представљала.

У његовим мемоарима и у опште у његовим списима не налази се нигде ништа забележено о његовом морском путу и животу. Или није имао времена да забележи, или га је овај живот тако разочарао,

да није имао ни воље, да га се сећа, а још мање да из њега што каснијем спомену предаје.

Брод, на који је Коста ступио, звао се „Јозић“. Исти је брод тога пута путовао из Трета преко Крфа и Цариграда у Одесу. Кад се исти из Одесе натраг враћао, сазрела је већ била у Кости мисао, да се ове беде, коју је сам себи на врат натоварио, што пре ослободи. Напоследку није овај живот ни његовом слабом и нежном телесном саставу баш ни мало одговарао.

У Цариграду му је испало за руком, да се брода опрости, и о томе имаде у његовим хартијама опширнијих бележака и описа, из којих ћемо по неке ствари саопштити, које ће његов тадањи живот и положај боље илустровати моћи, него ово наше ладно и сувопарно излагање.

„Било је пред вече око седам сахата“, овако почиње Коста свој опис. „Стајао сам наслоњен на „кано банди“ (наслон око брода) и гледао сам у Боспор, како се по њему ломе месечни зраци.

„На броду никога до мене и два дечка — остали морнари сви су на копно отишли били.

„Гледао сам тако подуже времена укоченим погледом, а удубљен у свакојаке мисли. Мислио сам на своју постојбину, од које сам сад тако удаљен, мислио сам на мога оца, који можда у исто доба то исто чини, и мислио сам...

„Но мислио сам и на моје жалосно стање. Удаљен од својих, не имадох овде душе, која би ме разумела, која би самном плакала и невала. Капетан, коме сам писар био, зло је самном поступио.

Грдио ме је цео дан, надевао ми свакојака имена и говорио ми је непрестано, да из мене неће бити ништа. Но све то беше још како тако, само да сам слободе уживати могао. Али, тужан! Био сам роб — с брода никуд ни камо.

„После свију ових мисли ударе ми сузе на очи. „Еј тужан!“ шапутао сам уздишући, „кад ћу се једном опростити ове невоље?!...“ Па онда би се опет разједио... „Та је ли могуће, да се толико гавити дајем? Ја, који сам се непрестано којекуда скитао, морам и дан и ноћ на броду да проводим, ја, који нисам дао себи ни од кога заповедати, морам да угађам сада лудој ћуди капетановој?... Та нећу више на броду остати, ма да... да, али ако ме у ланци у Трет пошље?... Зар ми није и ономадне казао, да је његова брига већ, како ће ме кући оправити, ако ми само на ум падне да оставим брод?... Па шта онда?“

„Овако пола жалостан а пола љутит отиснем се са „капо банде“, прескочим у трипут басамаче, који воде доле у брод и уђем у моју собу. Механично турим руку испод постеље, извадим боцу с румом и напијем се подобро. Одмах осетим, да ми је лакше! Извадим затим из дуванкесе добру шаку црног турског дувана, направим себи смотку, па изиђем опет на „коверту“ (патос на броду — Verdeck).

„Почнем горе доле ходати, но кад ме ноге заболеше, седнем на „тугу“ (кућица на крми) и почнем поново гледати у Боспор.

„Да ли због рума, или због ове добре смотке, која ми је испред носа мирисне облачке стварала, сад ми се све другчије учини. Очи ми се све више и више наслађаваху овим црвеним земаљским положајем. С једне стране Бујукдере (предграђе Цариградско) — јер ми смо се на том крају налазили — пола у тишини, а пола осветљено, са својим дугачким минаретима, поред којих се холо дизаху куле хришћанских богомоља. Мало на десно Богач — врата црнога мора. Опет мало на десно азијатска страна, а по њојзи дрвене трокатне куће, пола скривене смоквом и уљиком. Одостраг мирни Боспор, пртећи на себи грдне бродове и силесију малих чамаца и чунића. С лева је јевропска страна искићена од чести малим шумицама, од чести сјајним дворовима, а од чести мрачним развалинама.

„Ох! да красна раја, што га Турци преотеше! Но да се манем описивања, јер ова се красота не да описати, и да се вратим ствари. Седећи на „туги“ и гледећи у Боспор, опазио сам један чамац пун возача и вожених, а између ових последњих разабрао сам мога капетана.

„Одмах скочим с „туге“ и дрекнем на дечаке. Нико се живи не одзивље. Дај да их потражимо!...

Скочим под „прову“ (соба морнарска на предњем делу) и нађем обојицу у дубоком сну. Сироти! Како да не заспе, кад читав дан као робови раде. Свако их гађа, псује, туче, свако им заповеда. Како дакле да нису уморни, како да не заспе!?!

„Пробудим их и кажем им, да долази капетан. Као муња излете на „коверту“. Тешко њима, да их је капетан затекао да спавају.

„У то доба стигне и чамац Сви троје притрчимо и прихватимо којекаквих ствари, које је капетан у Галати (један део Цариграда) накуповао био. Најпосле ступи и капетан на брод, а чамац се отисне.

„Донесите ту робу у собу, ма чувајте се, да штогод не оптетите, јер ћу вам свој тројици посево полупати“. То је био капетанов поздрав, али ми смо томе вични били, и чинило нам се, да је добре воље, јер није додао, да ће нас после са полупаним носевима у море бацити.

„Учинисмо, како нам је заповедио. Кад смо хтели да се уклонимо из собе, пружи ми капетан писмо.

„Девет пијастара (гроша) за пошту задржавам вам од плате.“

„Примим писмо, погледам га... срце ми заигра од радости! Писмо је од мога оца, познајем га и по печату... Ко сретнији од мене...

„Истрчим на „коверту“... Мрак је, не може се читати. Што ћу?... Свеће немам, у собу не могу, тамо је капетан. Отидем дакле у „фогон“ (кујну), натрпам на угљевне жеравице све што ми шака паде, те тако за неколико тренутака ватра плану. Е сад брзо дај да читамо писмо. Већ је три месеца како нисам од куће добио гласа.

„Знате, да се писмо, пре него што га отворимо, обрће на све стране, а међу тим се нагађа, шта може бити у њему. Тако и ја. Гледам га, обрћем га, а све ми се чини, да је нешто тешко. Најпосле отворим га. Кад тамо, али у њему дебела нека хартија, у хартији вешто урезаних дванаест жутих дуката! Охохо! Ово је добро дошло! Како је то мудро наређано... Све четири по четири... три реда... трипут четири дванаест! Бадава! Нико нема таког доброг оца као ја!... И сад, сав поцрвеним од срама, да сам се толико времена дукатима занео, а још нисам писма прочитао био...

„Почнем дакле читати писмо доброг мог оца...“

Овде саопштава Коета садржај писма и упушта се у нежна и смешна разматрања о своме оцу, па онда наставља своју приповетку овако:

„... Кад сам га већ двапут прочитао и неколико пута пољубио, те и по трећи пут читати га хтео, обрнем га случајно, и спазим овај postscriptum:

„Слатки мој сине! За три месеца имаш ступити

пред асентну комисију. За то би добро било, да се од лекара у Цариграду дадеш прегледати, ако можеш да кући дођеш, ако не, моли капетана с моје стране, да ти на сваки начин при руци буде. Он ће ти за цело, у колико га ја из твојих писама познајем, као ваљан и поштен човек, те услуге учинити.“

„Овде морам напоменути, да никад против капетана оцу писао нисао, напротив хвалио сам га више пута, и то с тога, што сам увидио, да другаче није и да све друго не би ништа помогло.“

„Кад сам прочитао писмо, представио сам себи у мислима оца, кућу, пријатеље... С друге стране помислио сам на своје садање стање, и на један пут сподане ме неодољива тежња за кућом и родбином. С писмом у једној, а с дукатима у другој руци стајао сам, заблут у ватру, и размишљао сам, како би се могао куће дочепати, кад у један пут чујем, да ме капетан виче. Стрпам брже боље писмо и дукате у џеп и истрчим пред њега.“

„Где сте к врагу?“

„Читао сам писмо, шижор (signore — господин)!“

„Чувајте се, да вас други пут не зовем двапут као сад, јер ћу и вас и ваше писмо у море бацити.“

„Криза почиње — помислим у себи — за цело је сад новце бројао, и нашао, да је много на копну потрошио.“

„Ја идем на „брик“ (брод с две јарболе и две корпе) „Нику“. Сутра нек је све спремно, можда ћемо, ако ветра буде, кренути се. Сад вечерајте, јер ја се не ћу до сутра вратити!“

„Па онда, окренув се дечаџима, повикне:

„Хе! Ladri (лопови), poltroni (кукавице), скочите у „гуц“ (врета чамца), да би сте вратове покрхали, те да вас са покрханим вратовима у море побацам!“

„Није требало двапут рећи. За тили часак су у „гуцу“ били, а мало за тим и капетана одвезли. Останем дакле сам на броду. (Наставиће се.)“

ИСТОРИЈСКО-ГЕОГРАФСКО ИВЕРЈЕ.

ОД И РУВАРЦА.

1. Бобовац—Травник.

(Свршетак.)

Раић је црпео, као што се зна, из кронике такозваног Деспота Ђорђа Бранковића. Из автографа или ориџиналног рукописа тога Ђорђа ја сам у Летопису М. С. за год. 1866. (књ. 111.) приопштио све, што он о српском цару Стефану-Душану на страни 294—384. пише и прича. У том мом спису стоји на стр. 23. (Стефань царь Србски) „коинстванно мзжастко (може бити да би требало: мзжестакно коинство) отслакь ратию каспрнети и градь именованн Бобовацъ, ка некое бо време биоцим градь Бобовацъ, и кренко зтврждениз бывшениз, неказмогзрениз каспрнети градь оставяють его.“

Ту дакле помоћи нема, јер нема онога уметка: Бобовац (Травник).

Па ипак не очајавај, драги читаоче. „Тражи и наћићеш“

Ако те кад пут нанесе овамо у Срем, а ти, кад се успеш уз Банстол и удариш путем, који од Банстола води у Приг, и кад приспеш у Крушев дђ, (стари њемачки Grosenthal), не свраћај десно у крчму манастирску, већ се на лево сврни у манастир Крушедол, назови братији манастирској Бога и замоли, смерно замоли, као што се и по најновијим правилима о пристојности пристоји, старога д'овника о. Арсенија, да ти покаже рукописну историју Бранковићеву, од које историје у ризици манастирској

има два тома, један тањи а други дебљи том на читавом листу; ти заишти онај тањи, и да дуго не тражиш, потражи лист *ме*, а то је, путниче, 45-ти лист и на листу том, да ли на првој страни или „на оборетъ“ сад не знам, али тек ћеш на 45-ом листу наћи ове речи минејски слови писане „отслак же (т. ј. цар Душан) и коинствл своего немалло воспріати градъ именованн бобовацъ, нинк же травникъ позивлетса“. Реци д'овнику фала а свима с богом, па путуј даље, јер „далеко је Митровица“. — И ето Богу хвала, нађосмо у старијег од Рајића Бранковића, да град, што су га Бобовцем звали *нинк* (то јест у XVIII. веку), зове се *Травник*. Ако има чије кривце, то дакле није кривица Рајићева већ Бранковићева.

Но станидер малко, пријатељу мој, и немој се тако нагло предавати радости и мислити, да си нашао извор погрешци; не вичи *ѡрѡжа*, јер има нека мала закачка. Шта је опет за Бога, и што нас плашиш?

Не плашим ја тебе, драги читаоче, већ ти само кажем, да поменути Крушедолски рукопис Бранковићеве кронике не садржи у себи праву кронику његову, већ је то само неки извод из те кронике.

Но па ако ће бити и извод, шта нам је до тога, кад само у њему стоји „град Бобовац, *нинк* же Травникъ позивлетса“. Теби није до тога, али мени богме јесте, јер треба даље да знаш, да је извод тај извео Јеромонах Мојсије у Крушедолу а преписао Монах Вартоломије л. 1774.

Но па каква у томе закачка лежи? И још питаш,

каква, а нећеш да се сетиш, да је Рајић историју своју, као што је сам записао „окончао л. 1768. у Новом Саду, и да од те године па све до г. 1794., кад је у штампу ушла, није нити додао историји тој нити мењао што у њој, те с тога није ни могао имати пред собом поменути Крушедолски рукопис, којег тада, кад се Рајић мучио пишући Историју Сербов и т. д. (од г. 1760.—1768.), није ни било на свету. Опет је дакле Рајић крив, јер је он први написао, да је Бобовац то исто што Травник. Рајић је целога века свога био бедан човек, — па ето како и толико година после смрти његове не да ти се, да га одбраниш од беде и осваде.

А ја опет кажем, да због „Бобовац=Травник“ није прави и први кривац „пречестни и трудољубиви“ Рајић, но други неко, а имено јеромонах и јефимер Пештански, а потоњи Игуман и Архимандрит Студенички *Константин*, који је г. 1742. у Пешти на заповест Патријарха Арсенија IV. и Павла Ненадовића, Горњокарловачког, и Јована Ђорђевића, Вршачкога јепскопа, почео а г. 1748. у ман. Студеници довршио неки и *некакав* препис ориџиналне кронике Ђорђа Бранковића, који се препис заједно с првописмом у Карловачкој митрополитској библиотеци чува. И тај не само с тога преписа већ и иначе познати Игуман Константин додао је у препису свом код Бобовца као глосу на страни „Травник“, мислећи, да је тадашња столица везира над Босном морала бити и у старо време престоница босанских банова и краљева. Из Константиновог тога преписа прешла је та глоса у извод Јеромонаха Крушедолског Мојсија и у Рајићеву Историју; из Рајићеве Историје у Енглову Историју; из Енглове Историје у Феслерову Историју и у Шафарикову повест српске писмености; из Феслера старога у Феслера-Клајна и т. д. и т. д.; то је било на једној страни; а на другој је опет из Рајића непосредно прешла у Рачкога „*Pokret*“, из покрета у хрватску повест г. Ивана Ткалчића, и не знам, да ли је даље отишла; а не би требало да даље оде, већ нека у тој повести и с том повешћу и изумре.

Знам, да ти је већ доста, драги читаоче; но веруј ми, да сам се и ја доста намучио пишући — но не толико пишући колико истражујући и ватајући трагове најпре, па онда пишући о резултату истраживања свога у погледу Бобовца=Травника. И нисам морао овако писати о тој ствари. Ја сам могао почети одмах с Рајићем и просто приметити, да Рајић није знао, где је лежао и да ли има и данас трага славном босанском граду Бобовцу, који се и у нашим Летописима помиње, те је у невиности, у том незнању своме ставио у заграду „Травник“, мислећи од прилике онако, као што је и стари Студенички

Игуман Константин у том погледу мислио. Немац Енгел налазећи се у подобном стању незнања у погледу положаја града Бобовца, а уопште не размишљајући дуго о ствари, усвојио је Рајићеву погрешку и предао је другима, и тако се та погрешка раширила и расплодила те је дошла и до онога стручњака, који је оно у Лојду од 9. јануара 1887. г. написао. То сам могао каквом удобном приликом у каквој примедби укратко рећи и себи посао олакшати. И може бити да би то бар по мене боље било, јер ја и онако нисам сигуран, да ће ми мој врли пријан, г. Иван Ткалчић у Загребу казати: хвала! што сам у овом првом историјско-географском иверу поменуо и његову „*Poviest hrvatsku*“ и тим лаким поменом допринео, да се и овде у доњем Срему и по свој Фрушкој гори рашчује за ту његову хрватску повест, у којој се каже и прича, како је Душан освојио Нови-град и *Иможу* (сјело старе жупаније хрватске).

Но кад не можеш на то просто и лако „хвала“ од стране Дон-Ивана сигурно рачунати, зашто си се онда мучио толико око Бобовца, који и онако данас у развалинама лежи тамо на планини „Ред“, где се две речице састају, Буковица и Боровица (в. Фр. Јукића (Славољуба Бошњака) Земљопис и Повестницу Босне, на страни 34.)?

Тебе ради, драги читаоче, латио сам се тога посла, и рад сам био, да ти на конкретном једном примеру покажем, како прелазе погрешке из књиге у књигу, с листа на лист, из једне литературе у другу литературу, једном речи како се шире и распростиру погрешке, а све с недовољне пажње и лаковерног примања.

Да Енгел или Рачки нису поверовали Рајићу, већ да су најпре испитали, од куд Рајић зна за поход Душанов на босанског Бана Стефана Котроманића године 1350., за цело би и то без по муке нашли да је и Рајићевом казивању и изворима његовим (родослов и Бранковићева кроника) извор Историја Мавра Орбина, а то увидевши и сазнавши, држали би се тога *првог* извора, а Рајића би оставили на страну; и онда не би ни знали за Травник, јер Орбини помиње само „*castello di Bobovac*“.

Г. Векослав Клаић написао је и издао „*Poviest Bosne*“ г. 1882. и каже на првом насловном листу, да ју је написао „*po prvih izvorih*“. — И он не зна за Травник. Клаић не зна за Травник и помиње на стр. 139. само тврди Бобовац, али исти Клаић на страни, што је пред том страном 139., пише: „*Dok se car Stjepan bavio uredjivanjem svoje velike države ter izdavao svoj glasoviti zakonik, udari ban Stjepan Kotromanić, pomagan kraljem Ljudevitom, sa 50.000*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

конјаника и 30.000 рјеџака из хумске земље на владајуће Душаново“ и т. д. а то није мања погрешка од оне Енглове и Рачкове. А зашто је пао у ту погрешку г. Клајић? Само зато, што је поверовао сметеном Енглу, који тако на стр. 282. пише, а да је завирио у Историју Орбинову — који је главни и с

Лукарићем једини извор (наравно осим листина) за разлику између Бана Стефана и Цара Душана, он не би пао у такву погрешку. Дакле: *ad priora*: „к прејдним вѣзвратни се“! и „на изворе“: на висину на чистину! нека вам буде лозинка, драги моји Славковићи и Миобратићи!

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ од Јована Бошковића скупљених списа у осам свезака, *свеска I*. У Београду у штампарији краљевине Србије 1887.

Врло сам се обрадовао, кад ми је дошао до руку позив, у ком јавља Јован Бошковић, да ће да изда своје скупљене списе. Ја сам с великим нестрпљењем очекивао прву књигу, да изиде једном на свет, јер сам уверен, да је све, што изиде из пера Бошковића, савршено. Истина, Јован Бошковић није до сад још по веће какво дело издао, које би могло разнети славу његову на све четир стране, али кад год сам што од њега читао у нашој књижевности, ја сам све већма и већма долазио до тога уверења, да је он најтемељитији познавалац српскога и других словенских језика код нас после Ђуре Даничића. Ја то мишљење о Јовану Бошковићу несам створио из ваздуха, него из његових појединих чланака, које сам до сад читао и које показују највеће савршенство у познавању српскога језика и откривају великога стручњака и достојнога наследника Ђури Даничићу. Особито држим, да је најача страна Бошковића у грађењу речника, и врло је велика штета, што није и он у оном колу, што обрађује српски и хрватски речник југославенске академије. Штета је грдна, што нам неумрли Даничић не остави други део синтаксе о значењу глаголских облика. Ко зна, шта вреди први део његове синтаксе о значењу падежа, и ко зна, да је то чисто злато, које нема ни једна словенска књижевност, тај мора заиста жалити, што нам није поживео још Ђура Даничић, да доврши то знатно дело, и можда ће помислити и мислити, да му нема данас заменика у том послу. Ја пак мислим из свега онога, што сам до сад читао од Јов. Бошковића, да би он био кадар продужити синтаксу Ђуре Даничића и постати у пуном смислу достојни заменик Ђури Даничићу. Јов. је Бошковић обрекао нам, да ће и израдити то, као што се може видети у првом делу његова извода из српске синтаксе.

Прва књига његових скупљених списа, што је сада пред нама, јесте овога садржаја: 1.) Треба ли књижевници да уче свој језик. 2.) О непотребним туђим речима у српском говору. 3.) Књаз или кнез. 4.) Из науке о језику. Овде не можеш казати, који је чланак од којег бољи. Сваки је чисто злато и драго камење. Свака реч има своје место, нити је ту што излишно. А из сваке реченице видиш великога лингвисту и особитога познаваоца својега језика. Код Срба и Хрвата једини је био Даничић, који је тако писао савршено српски, да му нико ни у чем није могао ништа замерити. Па ево такав вам је и Бошковић. Нико данас међу Србима и Хрватима не пази тако на језик српски при писању као Јован Бошковић, а нико и не пише нити је кадар тако коректно српски писати, као што пише Јован Бошковић. Књигу дакле ову његову, што је пред нама, препоручивати било би са свим излишно. Ко хоће да зна, како се многе туђе речи кажу лепо српски, и ко хоће да зна, како се много греши у српском језику при писању и чим ваља те погрешке исправити, он нека похити и набави Јована Бошковића прву књигу. Она ће му у овом послу дати јасна и сигурна објашњења.

К својим имам још да додам две три примедбе. Г. Јован Бошковић вели на стр. 84: „Од основе мисл (мисао) постаје придев мислен; он узима још и предлог *с*: смислен (и несмислен). И по томе треба писати једномисленици, (*једномисленик*) то јест људи једних мисли, а не једномисленици (мишљен има трпно значење: што је од другог мишљено, што други мисле о нама).“ На први поглед чини се, да је ово тумачење Јов. Бошковића добро. Он држи, да се једномисленик састоји из једно-мишљен-ик и да богме онда би мишљен био трпни придев, те би цела ова реч имала пасивно значење. Наставком *ик* супстантивовао би се трпни придев и једномисленик значило би заиста онога, о коме други мисле једно исто. Али ја сам уверен, да то тумачење

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

чење није добро. По своме схваћању мислим, да једномишљеник не долази од једномишљен-ик, него од једномишљен-ли-икъ, т. ј. трини је придев адјективован наставком њъ, те имамо мшљениъ. Тим мшљениъ губи своје трини значење, кад је добио наставак њъ, и добија значење оних адјектива, који постају наставком њъ, те по томе једномишљеник значи онога, који једно исто мисли с другима, а не онога, о коме се једно исто мисли. Кад би једномишљеник имао пасивно значење, као што мисли Јован Бошковић, онда би и зломишљеник морао имати пасивно значење; а ми видимо у Вукову речнику, да значи der Übelgesinnte, malevolens, дакле, који зло мисли, а не онај, о коме се зло мисли. За то реч зломишљеник није састављена из зломишљен-икъ, јер онда би имала значење пасивно, него из зломишљен-ли-икъ, за то и значи онога, који зло мисли. Тако и кривоклетник не значи онога, кога су криво заклели, него онога, који се криво заклео, за то и долази од кривоклет-ли-икъ. Код кривоклетник то се јасно види, да долази од кривоклетъ—срп. кривоклетан. Наставак ик долази на основу од кривоклетан, која гласи кривоклетн, дакле добијамо кривоклетн-ик. Тако долази наставак ик и на основу од зломишљениъ—срп. зломишљенан, које гласи зломишљенн, те добијамо зломишљенн-ик. У српском пак од два сугласна једнака, кад један до другог дође, један отпада. Па тако исто и на основу од једномишљенан, која гласи једномишљенн, долази ик, те добијамо једномишљенн-ик, где по закону гласовном једно н отпада, дакле једномишљеник. Ја дакле мислим, да је једномишљеник са свим добра српска реч, као што је и зломишљеник и кривоклетник, само што се по данашњим законима гласовним српскога језика не види наставак њъ у речима једномишљеник и зломишљеник, као што се и у незаконик, која је реч некад гласила незаконъник, не види наставак њъ. Из свега овога, што сам до сад рекао, види се, да је једномишљеник добра реч и да значи што и једномишљеникъ у старом словенском језику. Речи пак старој словенској потпуно би одговарала реч у српском једномисаоник. У Вукову речнику има адјектив мисаон, које је погрешно ушло у речник место мисалан, које одговара потпуно ст. словенском мшљениъ, те по томе ст. словенском једномишљеникъ одговарало би срп. једномисалан—једномисаоник. А и једномисленик добра је реч, као што каже г. Јов. Бошковић, само што једномисленик не одговара потпуно ст. словенском једномишљеникъ,

јер је мислен постало по аналогији адјектива, која имају наставак енъ, а у ст. слов. је у мшљениъ наставак њъ. Дакле на послетку из свега овога излази, да је све једно, или писао једномишљеник или једномисаоник или једномисленик, јер све три ове речи имају једно исто значење, као што се види из њихових облика.

На стр. 161. стоји: „Према староме ђмъць ми данас кажемо: јемац, јемчење, јемчити, јемчити се, подјемчити се за кога, ујемчити, ујемчити се, јемство, јемственик; — а према ј-ђмъць—ђмъць имамо само: јамачно, ујамчити, ујамчити се, ујамак.“ — Кад се каже, имамо само: јамачно, ујамчити, ујамак, онда из тога излази, да се не може казати и јамац, јамчење, јамство и т. д. Ја мислим по ст. словенским облицима, да је све једно јемац или јамац, јемство или јамство, јемчити или јамчити. И једни и други су облици правилни. А да су добри, то нам показују стари словенски облици. Од свију ових речи корен је јем или јђм, па по томе имамо приђмъ и приђмъ—пријђмъ. Кад је корен јем или јђм, онда је јасно, да у српском може бити јемац и јамац, јемчити и јамчити, јемање и јамање, јематва и јаматва, јемати и јамати и т. д.

На стр. 181. стоји: „А по лажној аналогији има само: довршетац, губитак, везитак, оритак и орићак.“ А зашто по лажној аналогији? Истина има и код Миклошића тај терм н, а поред тога и неоргански; али ја мислим, да лажна аналогија и права аналогија имају једнаку снагу у језику, за то их није потребно ни разликовати, јер данас је губитак тако исто правилна реч као и добитак. То се мора признати, да су у језик у два главна чиниоца, а то су закони гласовни и аналогија. Све, што бива, бива по законима гласовним и аналогији, па била то аналогија овака или онака. Није господеве неоргански облик — као што неки кажу, — него је постао по аналогији прве врсте другог раздела. Није гледим, гледећи изузетак — као што каже г. Јов. Бошковић на стр. 166. — него је то по аналогији прешло из пете врсте у четврту. У језику нема неправилности, него све бива, као што сам казао, по законима гласовним или по аналогији.

Не знам, за што пише г. Јов. Бошковић схватање на стр. 64., кад се каже схваћати. А од тога глагола не може бити друкчији супстантив него схваћање. Ја не бих писао околност, јер то ће бити немачко Umstand, кад имамо своју реч прилика.

Што сам ово неколико речи рекао, рекао сам е тога, да би и други о овом размишљавали, јер то су ситнице, које се дају и овако и онако тумачити,

те за то се ове примедбе не смеју узети као мане књизи Јована Бошковића. У књизи Јована Бошковића су сама златна зрнца, и сваки, који буде њу читао, читаће је са највећим задовољством; и кад

Карловици.

је прочита и проучи, за цело ће му бити од неисказане користи за познавање својега српскога језика. За то и желимо, да се што већма рашири по народу нашем и да други сvezак што скорије угледа свет.

Јован Живановић.

Ж И С Т А К.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЦИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XXV.

Пречесњејши Господине,
високопочитајемо пријатељу!

Примио сам ваше писмо од 9. овог мјесеца и 17 имена пренумеранта на мој Забавник, такођер и од Г. Илија из Карлштадта 6 ф. 24. кр. Ст. за ваш рачун. За све вам фала велика! Да су ови пренумеранти ваши један дан доцније дошли, већ се неби могли штампати, а овако сам, срећом, баш с њима завршио Забавник.

Ако ко мисли, да је моја ортографија *јеретическа*, ви ваља по *чистој савјести* да му кажете, да није; него да је боља и од *Славенске* и од *Руске*.

Да ли сте већ добили 18. Нр. Кеппенови библиографически листови? Јели вам извод из *Сина отечества* послао штампан или преписан, како ли? — Колајдовићев је Ексарх велика књига на читавом листу (in folio — на половини табака), и овђе је има само Копитар; а не вјерујем, да ће вам је послати, јер бисте је оставили као и *Гречеве коректурне листове Руске Граматике*; а особито ова његова и није за шиљање, јер је на финој велинској артији и у драгим корицама.

Гримву Њемачко-Српску граматику и три књиге пјесама (кад нијесте до сад добили) гледају да вам пошљем са Забавницима, а и ви међу тим гледајте

да ми пошљете новаца (за граматику 1 ф. 21 кр. Ст. а за пјесме, као *vi*, 12 ф. W.W.). Чини ми се, да сам вам прије писао, да је једна књига (од 24 табака) наши пјесама изишла на ъемачком језику (Volkslieder der Serben, metrisch übersetzt und historisch eingeleitet. 1825). Да имам новаца, и ову би вам књигу послао, али немам; а цијена јој је 2 ф. 40 кр. Ст.

Чујемо, да ће се препарандија и депутација и обор-дирекција Српски и Влашки школа *уклинути*. Ту ће Ча Стеви стати срце на мјеру; али од владика слабо се шта чује, осим *денуцијација*. За Радивојевића говори се, да ће бити срећан, ако се у намастир не пошље на покајаније; а синоћ ми један каза, да је Вршачка епархија и Путника денунцирала; а Арађани Срби сви вичу на Путника до зла Бога. — То су од мене новине као од *Злогук*; а ви ако имате што боље, кажите ми.

Копитара кад видим, поздрављу га од вас. Поздравите ми, молим вас, многопоштованог оца Симеона Тркуљу.

Може бити да ћу вас на прољеће поодити.

С истиним високопочитањем јесам

Ваш стари пријатељ
Вук Стеф. Карацић.

У Бечу 16. окт. 1825.

К О В Ч Е Ж И Ћ.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— У данашњем броју доносимо на челу лик уваженог српског књижевника Јована Бошковића. Зимус је Бошковић славио двадесетпетгодишњицу свога књижевног рада и том му је приликом са свију страна доказано, како се поштује и цени његова трудба. Ово је дана изашла прва књига Бошковићевих скупљених списа и ту књигу оцењује у данашњем броју нашег листа стручно перо Јована Живановића. О животу и делању Бошковићевом има у овогодишњем „Орлу“ кратка белешка а и чика-Јовин „Невен“ донео је у последњем броју мањске године лик Бошковићев а уз лик и опширан чланак од Александра Сандића.

— Петезијева песма „A csárda romjai“, коју данас доносимо у преводу Благоја Бранчића, има већ у српском преводу Змаја Јовановића (в. Певанију Змајева на стр. 136.)

— У бројевима 6.—10. Виена о. г. изашла је од дра Миливоја Шрепла књижевна расправа „Најновији приповедачи српски“. После општег увода о задатку лепе књижевности (бр. 6.) оцењује Шрепл у три броја (бр. 7—9.) опширно шест приповедака Л. К. Лазаревића а на завршетку (бр. 10.) и збирку Адамовљевих слика и прилика „На селу и прелу“. Лазаревићу истиче лепе му врлине приповедачке, само му замера, да у њега „веома претеже тенденција“ и да је „зарад тенденције насликао нека лица пре-

мало реалистично“ те су с тога та лица „више поучни примери застрашивања, него живи људи“. Адамову пак уписује у „голему погрешку“ то, да му „типови нису доста дотерани, доста изразити, јер писац читаоца увек оставља на површини а не води га у дубине психичног света“, те „овако не подaje прилике, да завиримо народу у душу“; у једином „Јолу“ — вели Шрепел — залази Адамов у анатомију срца; даље напомиње још „недостатак“ Адамовљевих приповедака, што је у њима „премало схваћања пучкога хумора“.

— Учитељи Пет. М. Никетић и Д. Ј. Путниковић јављају да су с руског превели дело „Живот првих насељеника у Аустралији“ те кане издати превод на позивљу на претплату. Књига ће изнети око десет штампаних табака а биће готова до краја Марта ове године.

— Накладом књижаре браће Јовановића изашла је у српском преводу новела Хенрика Чоке-а „Ноћ у очи нове године.“ Занимљива та прича прилично је добро преведена, прилично велимо, јер има у преводу доста и германизама, као н. пр. „овде је скуп био добар савет“ (стр. 31.), „променили намеру“ (стр. 38.), „љубав делити“ (стр. 39.), „Ви сте учинили врло добар лов“ (с. 76.). Књизи је цена 30 и.

— У врло красном издању изашао је 40 малих лепих цртица Франа Мажура нића у збирци под насловом „Липће“. Књига је штампана у деоничкој штампарији у Загребу а продаје се по 50 новчића.

— Као што у Виенци читамо, довршио је Кухач своје знаменито дело о Лисинском, у којем је не само подробно приказао живот тог покретача хрватске уметничке песме него и оценио сва дела његова. Кухачеву ће књигу издати Матица Хрватска.

— Случајно нам дође до руку 11. број Панчевског мађарског листа „Végyvidék“ од године 1883. на ту у подлиску најбољом на спретан мађарски превод Бранкове песме „Девојка на студенцу“. Преводилац је млади Србин Милadin Војновић, тада још гимназиста-седмошколац у Белој Цркви а сада медик у Грацу.

— Чланци Стојана Бошковића, што су саопштени били у „Revue internationale de Florence“ под насловом „L'empereur Étienne Douclan de Serbie et la péninsule balkanique“ изашли су у засебној књизи под насловом „La mission du peuple serbe dans la question d'orient.“

— У листу Прашке „Политике“ од 13. јануара о. г. има студија Фр. Селака из Загреба о нашем Змају. Говори се о његовим родољубним, љубавним и песмама за децу, на се Змај карактерише као један од највећих песника у опште, неоспорно пак као највећи лиричар српски. На крају студије саопштена су у кратко и нека бијографска дата. Једино замера Селак, што се у Змајевим песмама налази много турских речи. Вели, да њему „турска каква реч може огадити и најлепшу песму, јер буди у њему врло жалосне реминисценције, које далеко допиру ван дејства, које је песник намерио био с песмом“, на пита, да ли би „већ време било, да се са српског језика скине хрђа турска“. Но ипак најпосле признаје, да је та замера „споредна“.

— О Достојевскога роману, „Грех и казна“, који је на

немачки под насловом „Расколник“ угледао света, вели немачки књижевник Карло Блајбтрај, да је то уметничко дело, израђено с таквом техничком виртуозношћу, да се не може доста похвално ни оценити. За две године изашао је и немачки превод већ у другом издању.

— „Породица Абносков“ зове се нов роман А. Михајлова, који је на немачки преведен и врло повољно од немачке публике примљен. Михајлов је један од млађих руских реалиста и његова су дела набрво стекла признања у Русији. Наш лист је год 1885. донео од истога писца „пролог“ роману „На прагу живота“ а у ваљаном преводу младог пријатеља нашег Н. Вучетића.

— Књижевни листови лужичких Срба „Лужица“ и „Лужички Срб“ спојише се у једно. Од сад ће излазити само „Лужица“ и то месечно на 1 и по табаку а под уредништвом Ђорђа Либша и дра Ернеста Муке у Будишину. Годишња цена је 2 флор.

— Како је истекло право Хамбуршке књижаре Хофмана и Кампе-а на издавање Хајнеових дела, јављају се сад са свију страна вакладници, који у свескама издају дела тог генијалног немачког песника. У Лајпцигу издаје накладник Херман Дирселен Хајнеова дела у 20 свезака по 30 нов., а „Библиографски институт“ у истом месту та дела у 36 свезака по 18 нов. Осим тога издаје такођер и Кота у Стутгарту дела, тог песника.

— Док не узимамо своју естетику, морамо се већ придржавати естетика приповнатих писаца. Накладом Ј. Фрајтага и Ф. Темпског у Лајпцигу и Прагу изишла је скоро „Естетика“ од приповнатог немачког писца Макса Шаслера. Дело је подељено у две књиге; у првој се расправља идеја о лепоте а у другој уметност. Критика похвално истиче врлине те естетике, што се тиче поделе и начина у писању. Додати се мора, да је и цена, према досадашњим делима те врсте врло умерена.

— Роман Достојевског „Сироти људи“ изашао је у немачком преводу.

ЧИТУЉА.

У Нишу је 6. с. м. после дуга боловања преминуо гимназијски професор **Љубомир Радуловић**. Покојник се родио 1860. у Карловцих. Био је син покојног физика Карловачког дра Димитрија Радуловића, те брат на жалост такођер већ покојном честитом дру права Младену Радуловићу и садашњем младом капелану Панчевачком Душану Радуловићу. Покојни Љубомир свршио је првих седам гимназијских разреда у Карловцих а осми у Новом Саду и ту је године 1877. положио испит зрелости. После је слушао математику и физику на свеучилишту у Прагу а кад је свршио науку, добио је службу у Србији и професоровао је најпре у Параћину а после у Нишу све до своје смрти. Био је честит и вредан радник те је завредио, да му из дна душе завапимо: Лака ти црна земља и вечан спомен!

Исправак. У прошлом броју на страни 158. у другом ступцу у 35 реду стоји „Честитамо Цветићу на сјајан успех а треба: на сјајном успеху.“

САДРЖАЈ: Питија. Од Војислава. — Под старост бердо. (Свршетак.) — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Разваљена чарда. (Петели.) Превео Благоје Бранчић. — Успомена на покојног пријатеља. (Наставак.) — Историјско-географско иверје. 1. Бобовац—Травник. (Свршетак.) — Књижевност. О српском језику, од Јована Бошковића. Оцена и приказ Јована Живановића. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушичком. XXV. — Ковчежић. Књижевне белешке. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 флор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 и. на по год., 1 ф. 25 и. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.